

TÉLEN IS ZÖLDELLŐ GEOFITON NÖVÉNYEK DÍSZÉRTÉK VIZSGÁLATA

ASSESSMENT OF THE ORNAMENTAL VALUE OF WINTERGREEN GEOPHYTES

Ágoston János*

¹ Agrártudományi Tanszék, Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, Neumann János Egyetem, Magyarország

---

Kulcsszavak:

Arum
Cyclamen
Asarum
télizöld
geofiton

Keywords:

Arum
Cyclamen
Asarum
wintergreen
geophyte

Article history:

Beérkezett: 2017. október 9.
Átdolgozva: 2017. október 18.
Elfogadva: 2017. október 30.

Összefoglalás

A kísérletben *Arum*, *Asarum* és *Cyclamen* taxonok díszértékét vizsgáltam két egymást követő évben, Püspökladányban, enyhén lúgos kémhatású agyagos vályog talajon. A méréseket hetente végeztem. A kísérlet alapján elmondható, hogy az összes vizsgált taxon télen is díszített levelével. A növényeken 36-52 héten keresztül volt lomb. A *Cyclamen hederifolium* fajták augusztus közepétől 10 héten át virágoztak, míg a *Cyclamen coum* fajták január elejétől 14 héten át nyíltak. Ezen fajok lombdísze 43 héten keresztül tartott.

Abstract

In the trial I was assessing the ornamental value of *Arum*, *Asarum* and *Cyclamen* species and cultivars. The trial was carried out in 2 consecutive years in Püspökladány, on a slightly basic clay-loam soil. Assessments were carried out on a weekly basis. As a result one can conclude that all taxa in the trial were wintergreen. The foliage were present from 36 to 52 weeks. *Cyclamen hederifolium* and its cultivars were flowering from mid-August for 10 weeks, while *Cyclamen coum* and its cultivars were flowering from early-January for 14 weeks. These plants had ornamental foliage for 43 weeks.

---

1 Bevezetés

Hagymás növénynek azokat a növényeket értjük, melyek hagyma, gumó, hagymagumó, rizóma, koloncos gyökér, karógyökér, tarack, álhagymagumó (pszeudobulbusz) kitartóképletek valamelyikével [4] vagy az ezek közti valamilyen átmeneti formával rendelkeznek. Mindezen növényeket RAUNKIAE [15] geofitonoknak nevezte el. UJVÁROSI MIKLÓS a geofitonokat magyarul talajban telelő évelőknek [20] hívta. A geofiton növények a fent említett kitartó képletek valamelyikét fejlesztik, ami segíti őket a kedvezőtlen körülmények túlélésében, mint például a tél, vagy az aszály. Ezek a szervek változatos alakúak lehetnek, mindegyik a szár vagy levél egy speciális módosulása [9].

Felhasználhatóságuk rendkívül széleskörű, meghajtva vágott virágként, vagy cserepes dísznövényként értékesíthetőek [5]. Nyugalmi állapotban színes képpel csomagolva vagy lédig találkozhatunk velük barkács-áruházakban, hipermarketekben, vagy az Amszterdami Virághagyma Piacon. Kertépítészeti parkokban, kényári (pl. árvácska) és évelő növényekkel kerülhetnek vegyes összeültetésbe [5][18], sziklakertekben [5][8], fák alatt, vagy gyeppen [5][7][8][16][17][18],

---

* Kapcsolattartó szerző Tel.: +36 76 517 620
E-mail agoston.janos@kvk.uni-neumann.hu

balkonládákban [11], és zöldségekön [7][10][11] találkozhatunk velük. A legismertebb, és legnagyobb területen termesztett télálló geofiton növények a tulipán, liliom, nárcisz és a jácint. A cikkben kizárólag gumós vagy rizómás taxonokkal foglalkozok, fenti kitaró képleteik mind származásuk. Ezek a növények a geofitonok és az évelő növények határán állnak termesztés és felhasználás szempontjából. Sem a holland termelők [2], sem pedig az AIPH [1] nem választja szét a két fogalmat.

1.1 A kísérletben szereplő taxonok rövid ismertetése

1.1.1 *Arum dioscoridis*

Magyar neve görög kontyvirág [14]. Őshazája a Kelet-mediterrán. Gyengén fagyűrő gumós növény (-5°C). Levelei nagyméretűek, legfeljebb 50 cm hosszú nyélen ülnek, és ősszel már kihajtanak. Virágzata kellemetlen szagú, tavasszal jelenik meg, a lomb közül nem emelkedik ki. Napos helyen érzi jól magát [3][4].

1.1.2 *Arum italicum*

Magyar neve olasz kontyvirág [14]. Európában, Törökországban és Észak-Afrikában őshonos, télálló (-15°C) gumós növény. Levelei kora ősszel vagy kora télen jelennek meg, virágzata kellemetlen illatú, a lomb közül nem emelkedik ki. Levelei zöldek, esetenként sárgás vagy fehéres foltokkal tarkított, vagy a levél erek világosabb színűek [3][4][5][8][13]. HESSAYON nyirkos, humuszban gazdag, jó vízáteresztő talajt és félárnyékos vagy árnyékos fekvést ajánl [8]. PHILLIPS és RIX viszont inkább száraz, napos vagy félárnyékos helyet javasol [13]. Simon 1992-es munkájában – melyet 2000-ben újra kiadtak – az *A. maculatum* szinonim neveként tünteti fel [19], ami helytelen. A két faj életmódjában és külső megjelenésében is eltér.

Alfajai és fajtái:

- subsp. *italicum*: Spáthája zöldes fehér, ritkán alapi bíbor folttal [3]. Levelei lehetnek zöldek, de gyakran a főbb erek ezüstös, szürkés vagy sárgás árnyalatúak. Főként Olaszország területén terjedt el [13].
- subsp. *italicum* 'Pictum' (syn. subsp. *italicum* 'Marmoratum'): A levélen feltűnő halványzöld vagy krémszínű az erezet [3]. PHILLIPS és RIX ezt a fajtát subsp. *marmoratum*-ként írta le [13], ám ez a név nem elfogadott.

1.1.3 *Asarum europæum*

Magyar neve kapotnyak [14] Hazánkban őshonos, örökzöld faj. Rizómája rövid, általában 2 vese alakú levél fejlődik rajta. Virágai a felszínhez simulnak, bíbor színűek, végig a levelek takarásában maradnak [4][19]. Leginkább talajtakaró, árnyéki gyepnövényként van szerepe [8].

1.1.4 *Cyclamen cilicium*

Magyar neve kis-ázsiai ciklámen [14]. Dél-Törökországban honos, szeptembertől novemberig virágzik. Napon vagy félárnyékban, köves, száraz helyen könnyen termesztendő, télálló [13].

1.1.5 *Cyclamen coum*

Magyar neve kislevelű- vagy kereklevelű ciklámen [14]. Télálló gumós évelő. A Krím-félszigeten, Bulgáriában, Törökországban, Északnyugat-Szíriában, a Kaukázusban és Északnyugat-Iránban őshonos változékony faj [5][13]. Februártól májusig virágzik. Napos vagy félárnyékos, jó vízáteresztő lombföldben könnyen termesztendő [13].

- 'Silvery & Pewter Leaved Forms': Magkeverék, az alapfaj sok éven át tartó folyamatos szelekciójából származó ezüstös lombú típusokat tartalmaz [6].

1.1.6 *Cyclamen europæum*

Magyar neve erdei ciklámen [14]. Gumója szabálytalan alakú, 2-3 cm átmérőjű. Levelei szív- vagy vese alakúak, 2-6 cm szélesek, 2-8 cm hosszú nyélen magányosan állnak. Virágai rózsaszín színűek, illatosak, júliustól szeptemberig nyílnak [4][19]. Magyarországon honos, mészkerülő

gyertyán- és bükk elegyes erdőkben találkozhatunk vele, védett növény [19], ám az Európai Unió más tagállamaiból könnyen beszerezhető. Gumója képes az egész felületén a gyökérképzésre. PHILLIPS és RIX viszont azt állítja, hogy alpesi erdőkben honos mészkő alapkőzetben, júniustól októberig virágzik [13].

1.1.7 *Cyclamen hederifolium*

Magyar neve borostyánlevelű- vagy nápolyi ciklámen [14]. Dél-Franciaországtól Görögországon át Törökországig bezárólag honos. Őszi virágzású erdei faj, mely általában sziklás területeken él. A levelek változatos alakúak és mintázatúak. Napos vagy árnyékos, köves lombföldben jól termeszthető [13].

Fajtái:

- 'Album' (syn. *C. hederifolium* var. *album*): Az alapfaj fehér virágú változata [5][6].
- 'Silvery & Pewter Leaved Forms': Az alapfajból kiválogatott ezüstösebb levelű változatok magkeveréke, a levél alakja a kerekdedtől egészen a nyíl alakúig változhat. Egyaránt tartalmaz rózsaszín és fehér virágú egyedeket [6].

1.2 Célkitűzés

A kutatás célja, hogy felmérjem ezen kevésbé ismert növények díszkertészeti jelentőségét, hogy mennyi ideig virágoznak, és mennyi ideig díszítenek levelükkel. Ez egyben információt szolgáltat a termelők és kereskedők számára, hogy mennyi ideig tartható a termék pulton, azaz mennyi idejük van értékesíteni őket, mielőtt visszahúzódnának a talajba.

Választásom azért esett erre a növénycsoportra, mert a szürke őszi és téli időszakban adnak levéldísz, amikor a legtöbb növény már lombtalan. Mivel télizöldek a kertcentrumok választékbővítő jelleggel kínálhatják az örökzöld cserjék és évelők mellé.

2 Anyag és módszer

A kísérlet két egymást követő évben, Püspökladányban, került beállításra, enyhén meszes, agyagos vályog talajon, pH 7,8, 2:1 víz:talaj oldatban. A parcellák birs- és almafák alatt kerültek kialakításra, mert ezek jól imitálják a magyarországi bükk erdők tavaszi természetes fényviszonyait.

A növényanyag 2003-2005 között került beszerzésre, majd a fenti gyűjteményes kertbe elültetésre. A növények jórészt holland kereskedőházaktól, valamint néhány magyarországi gyűjtő kollekcijából származik. A védett *Cyclamen europæum* gumók hollandiából a DeRee cégtől kerültek beszerzésre. Minden növény termesztett állományból származik.

A virágok tartóssága és a lombdész heti rendszerességgel került értékelésre, ugyanazzal a metodikával, amit a termelők használnak, mikor összeállítják a vizuálisan attraktív eladandó növény listájukat.

Az *Asarum europæum* és *Arum dioscoridis* a 11. héten kerültek újraültetésre 2015-ben, Az *Arum italicum* subsp. *italicum* a nyári nyugalmi ideje után a 40. héten került elültetésre, szintén 2015-ben. A levegőtlen, vízzel telített talaj és a téli fagy miatt a *Cyclamen cilicium* gyökér/gumórohadást kapott, ami a teljes állományt elpusztította, ez csak 2016 januárjában lett nyilvánvaló.

3 Eredmények

Mind az *Arum* (1 – 2. ábra), mind pedig a *Cyclamen* fajok (3 – 4. ábra) jellegzetes nyári nyugalmi időszakokkal rendelkeznek, ez természetesen egybeesik a mediterránban őshonos növények életciklusával, hiszen ezek onnan származnak.

1 – 2. ábra: *Arum italicum* subsp. *italicum* és 'Pictum' levelei

3 – 4. ábra: *Cyclamen hederifolium* levélváltozatok

5 – 6. ábra: *Cyclamen coum* levélváltozatok

A virágzás és levéldísz időtartama fenogramokon került ábrázolásra (1. és 2. táblázat). A levéldísz „■”, a virágdísz „■” jellel került jelölésre. A „■” pedig a növényanyag pusztulását jelzem.

Az *Arum dioscoridis* jellemzően a 43-44. hét környékén – október vége, november eleje – hajt ki, és a következő év 26-27. hetéig (június végig) marad zöld. Mindkét vizsgált évben 16 hét volt a nyugalmi időszaka.

Az *Arum italicum*, *Arum italicum* subsp. *italicum* és 'Pictum' (1. és 2. ábra) nevű fajtája – amennyiben nem háborgatjuk – 9-11 hétig van nyugalomban, szeptember elején vagy közepén hajt ki és következő év június végéig, július elejéig zöld. Minden vizsgált *Arum* fajnak barnás vagy zöldes virágzata van, ami nem túl dekoratív, sajnos. Termések a kísérlet ideje alatt nem fejlődtek, de az azt megelőző években a nyugalmi időszakban 10 héten keresztül díszítették a növényeket.

Az *Asarum europæum* örökzöld növény, de ha szabadgyökerű évelőként vásároljuk (levelétől megfosztva), és a tárolást szakszerűen végezték, akkor tavasszal mindössze 3 hét alatt teljesen regenerálja lombját. Ennek a fajnak sem dekoratívok a virágai, hiszen csigák végzik a beporzását, ezek az élőlények pedig színvakok.

A *Cyclamen cilicium*, *C. europæum* és *C. hederifolium* fajok és fajták nyári-őszi virágzásúak, ebben az időpontban általában kevés növény virágzik, tehát egy viszonylagos virágszegény időszakban díszítenek. A vizsgált fajok közül a *Cyclamen europæum*-nak van a legrövidebb nyugalmi időszaka, mindösszesen 4-8 hét, a többi őszi virágzású taxon nyugalmi időszaka 8-13 hét hosszúságú. A *Cyclamen cilicium* fagyérzékeny évelő, bár az eladó szerint teljesen télálló magyarországi viszonyok között. Ez a faj volt a leginkább érzékeny a hideg, vizes, levegőtlen talajra.

Cyclamen coum fajok és fajták téli és tavaszi virágzásúak, ezen taxonoknak volt a leghosszabb virágzási idejük – 14 hét – január elejétől április közepéig nyíltak. A nyugalmi időszak 9-13 hét volt. (5 – 6. ábra)

4 Következtetések

A kísérletben vizsgált összes taxon télizöld volt, lombjukkal 36-52 héten keresztül díszítettek, ami rendkívül hosszú más geofiton növényekhez képest, mint például a tulipán, ami magyarországi körülmények között (száraz kontinentális klíma) mindössze 2-3 hétig, holland (óceáni éghajlat) körülmények között is legfeljebb 6 hétig díszít. A kísérletben szereplő növények viszont – eredményeim alapján – a beszerzést követően még hetekig pulton tarthatók.

Az *Arum italicum* subsp. *italicum* és 'Pictum' nevű fajtája kiváló tulajdonságokkal bír, arany- illetve ezüstös levelereivel 43-44 héten keresztül díszítenek, beporzás esetén pedig hozzávetőlegesen további 10 héten keresztül ad termésdíszit.

A *Cyclamen hederifolium* és fajtái a virágszegény őszi időszakban – augusztus közepétől október végéig – 10 hétig virágzanak, lombjuk nagyon szép, változatos formájú, sötétzöld, szürkével márványozott, mely 43 héten keresztül díszít.

A *Cyclamen coum* és fajtái virágoztak a legtovább, 14 héten keresztül, lombjuk szintén értékes, sötétzöld alapon szürke márványozott mintával.

Az *Arum dioscoridis* a kísérletben gond nélkül áttelelt, ellentétben az irodalmi adatokkal. Javasolt, hogy télálló státuszt kapjon.

A *Cyclamen cilicium* ellentétben az eladó és az irodalmi adatok állításaival a kísérletben nem bizonyult megbízhatóan télállóknak. Javasolt inkább a fagyűrő (-5°C) gumós évelő megjelölés használata.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni a ZM-Gépész Bt-nek, hogy a kísérleti területet és növényanyagot biztosította.

Köszönettel tartozunk a kutatás támogatásáért, amely az EFOP-3.6.1-16-2016-00006 „A kutatási potenciál fejlesztése és bővítése a Neumann János Egyetemen” pályázat keretében valósult meg. A projekt a Magyar Állam és az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával, a Széchenyi 2020 program keretében valósul meg.

Irodalomjegyzék

- [1] AIPH. (2004). International Statistics – Flowers and Plants, Volume 52. International Association of Horticultural Producers, AIPH/Union Fleurs. Institute für Gartenbauökonomie der Universität Hannover.
- [2] BKD (2016). Voorlopige statistiek voorjaarsbloeiërs 2015/2016 versie 4. Bloembollenkeuringsdienst, Lisse. (<http://www.bkd.eu/nieuws/voorlopige-statistiek-voorjaarsbloeiërs-2015-2016>, visited: 2016-08-02)
- [3] Bown, D. (2000). Aroids. Timber Press, Portland.
- [4] Bryan, J. E. (2002). Bulbs I. – II., Timber Press, Portland.
- [5] Bryan, J. E. (2005): Timber Press pocket guide to bulbs. Timber Press, Portland.
- [6] Chiltern Seeds (2004). Catalogue 2004. Chiltern Seeds, Cumbria.
- [7] Hámori, Z. (2006). Felszedés nélkül tartott tulipánok életképességi és hosszú távú túlélési esélyei, PhD disszertáció. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- [8] Hessayon, D. G. (1997). Hagymás növények. Park Kiadó, Budapest.
- [9] Jacob, F., Jäger, E. I., Ohmann, E. (1985). Botanikai Kompendium. Natura, Békéscsaba.
- [10] Kohut, I. – Gerzson, L. (2004). Examination of ornamental bulbs on the green roof. Proceedings of Abstracts, International Conference of Horticulture Post graduate (PhD). Study System and Conditions in Europe. 17-19th November 2004, Lednice, Czech Republic, p. 29.
- [11] Kohut, I. (2006). Hagymás dísznövények értékmerő tulajdonságainak számszerűsítése. Kertgazdaság 38 (1) p. 61-65.
- [12] Mócsai, S. (2007). Alacsony termetű hagymás-gumós dísznövények alkalmazási lehetőségei és díszérték vizsgálata félintenzív balkonládában. Diplomamunka. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- [13] Phillips, R. – Rix, M. (1989). Bulbs. Pan Books Ltd., London.
- [14] Priszter, Sz. (1998). Növényneveink. A magyar és tudományos nevek szótára. Mezőgazda kiadó, Budapest.
- [15] Raunkiaë, C. (1934). Life forms of plants and statistical plant geography. Clarendon Press, Oxford. 631 pp.
- [16] Schmidt, G. (2002a). Növényházi dísznövények termesztése. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- [17] Schmidt, G. (2002b). Hagymás dísznövények alkalmazási tanulságai a Budai Arborétumban, 14 év távlatában. Tájépítészet (5) p. 27-29.
- [18] Schmidt, G. (2003). Évelő dísznövények termesztése, ismerete, felhasználása. Szent István Egyetem, Kertészettudományi Kar, Dísznövénytermesztés és Dendrológia Tanszék, Budapest.
- [19] Simon, T. (2000). A magyar edényes flóra határozója. Harasztok – virágos növények. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- [20] Ujvárosi, M., Kádár, A., Virág, Á. (1973). Gyomirtás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. 288 pp.